

INGILIZ VA O'ZBEK TILLARIDA VULGARIZM TERMENLARINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI

Xo'jaqulova Muxlisa Ibrogim qizi

Termiz Davlat Universiteti

Magisturatura Lingvistika yo'nalishi talabasi

Tel: +998 91 982 10-19

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola ingliz va o'zbek tillaridagi vulgarizm terminlarining chog'ishtirma tahlilini va ularning hozirgi zamondagi ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada vulgarizmlarning til tizimlari doirasidagi o'rnini, ularning leksik-semantik xususiyatlari, ijtimoiy-madaniy asoslari va qo'llanish doiralari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida ikki tildagi vulgarizmlarning o'xshash va farqli jihatlari aniqlangan, shuningdek, zamonaviy kommunikatsiyada, internet tili va yoshlar tili kabi sohalarda vulgarizmlarning roli ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: vulgarizm, qo'pol so'zlar, so'kish, tabular, evfemizm, diskurs tahlil, sotsiolingvistika, lingvokulturologiya, qiyosiy tilshunoslik, so'zlashuv uslubi, internet tili, o'zbek tili, ingliz tili, til normasi, madaniy farqlar, leksikografiya

Zamonaviy tilshunoslikda tilning turli qatlamlarini, jumladan til normalaridan chetga chiquvchi leksik birliklarni o'rganish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Vulgarizmlar - tilning shunday bir qatlamiki, ular adabiy til me'yorlariga zid bo'lsa-da, kundalik muloqotning ajralmas qismi hisoblanadi va o'ziga xos ijtimoiy-madaniy funksiyalarni bajaradi. Vulgarizmlar deganda odatda adabiy til normalariga zid bo'lgan, qo'pol, dag'al, haqoratli yoki beodob ma'noni ifodalovchi so'z va iboralar tushuniladi. Ingliz va o'zbek tillaridagi vulgarizmlarni chog'ishtirma o'rganish orqali

biz nafaqat ikki til o'rtasidagi lingvistik farqlarni, balki ikki xalqning madaniyati, qadriyatlari va til qo'llash an'alaridagi o'ziga xosliklarini ham ochib berishimiz mumkin. Bugungi globallashuv sharoitida tillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir kuchayib, vulgarizmlar sohasida ham o'zgarishlar ro'y bermoqda, bu esa ushbu masalani yanada dolzarb qiladi.

Vulgarizmlar aslida adabiy til me'yorlaridan chetga chiqadigan, odob-axloq qoidalariga zid, salbiy emotsional yukga ega bo'lgan so'z va iboralardir. Ular inson his-tuyg'ularini keskin ifodalash, norozilik bildirish yoki kamsitish maqsadida qo'llaniladi. Bu turdagi birliklar ingliz tilshunosligida "vulgar language", "obscenity", "profanity", "swear words" kabi atamalar bilan, o'zbek tilshunosligida esa "vulgarizmlar", "dag'al so'zlar", "haqoratli iboralar" kabi terminlar orqali ifodalanadi.

Tasnif jihatidan ingliz tilida vulgarizmlar so'kishlar, qasam ichishlar, tabu so'zlar, jargonlar, haqoratlar va kinoyaviy ifodalarga bo'linadi. O'zbek tilida esa so'kish, qarg'ish, qo'pol murojaat shakllari, haqorat va kinoyalar asosiy toifalarni tashkil etadi. Har ikkala tilda ham mazkur birliklar semantik jihatdan tana funksiyalari, muqaddas tushunchalar, irqiy yoki jismoniy kamchiliklar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Mazkur farqlar madaniy va ijtimoiy omillar bilan bog'liq bo'lsa-da, umumiy jihat sifatida ularning universal xususiyati va emotsional ifoda vositasi sifatidagi funksiyasi ajralib turadi. Shu sababli vulgarizmlarning o'rganilishi tilshunoslik, madaniyatshunoslik va kommunikatsiya nuqtai nazaridan ham dolzarb hisoblanadi.

Vulgarizmlarning qo'llanilishi sotsiolingvistik jihatdan turli omillarga bog'liq bo'lib, ularning orasida ijtimoiy mavqe, ta'lim darajasi, yosh, gender va muloqot vaziyatining rasmiylik darajasi muhim o'rin tutadi. Umuman, pastroq ijtimoiy maqom yoki ta'lim darajasiga ega shaxslar orasida vulgarizmlar ko'proq uchrasa-da, ingliz tilida bu farq so'nggi yillarda kamayib bormoqda. Gender farqlari jihatidan ingliz tilida erkaklar ayollarga nisbatan ko'proq vulgarizmlardan foydalansa-da, bu tafovut kamaymoqda. O'zbek tilida esa erkaklar orasida vulgar leksika sezilarli darajada ko'proq qo'llaniladi. Yoshlar, ayniqsa o'smirlar va talabalar, har ikki til tizimida bu

turdagi so'zlardan faol foydalanadi. Bu ularning emotsional ifoda, o'ziga xoslik va guruhga mansublikni ko'rsatish vositasidir. Shuningdek, norasmiy muloqotda vulgarizmlar tez-tez uchrasa, rasmiy vaziyatlarda ularning ishlatilishi nomaqbul hisoblanadi. Mahmudov tadqiqotiga ko'ra, O'zbekistonda shahar aholisi asosan chetdan kirib kelgan, zamonaviy vulgarizmlarni, qishloq aholisi esa an'anaviy dag'al iboralarni ishlatishga moyildir. Shu jihatlar ular jamiyatda qanday kommunikativ va madaniy vazifani bajarayotganini ko'rsatadi.

Ingliz va o'zbek tillari o'rtasida vulgarizmlarni tarjima qilish murakkab, chunki ularning semantik maydonlari va emotsional kuchi turlicha. Masalan, ingliz tilidagi diniy tusdagi so'zlar ("Jesus Christ", "God damn it") o'zbek tilida odatda kam qo'llanadi va tarjimada o'z ta'sirini yo'qotadi. Aksincha, o'zbek tilidagi oila a'zolariga oid vulgarizmlarni ingliz tiliga to'g'ri ifodalash qiyin, chunki bu mazmunga mos kuchli ekvivalentlar mavjud emas. Shu sababli, bunday so'zlar tarjimada kontekstga mos ravishda yumshatilgan yoki madaniy jihatdan maqbul variantlar bilan almashtiriladi.

Xulosa qilib aytganda, vulgarizmlar til tizimining ajralmas qismi bo'lib, ularni har tomonlama o'rganish nafaqat lingvistik bilimlarimizni kengaytiradi, balki tillararo muloqot samaradorligini oshirish va madaniy tushunishni chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaev, A. (2018). O'zbek tilidagi vulgarizmlarning semantik tahlili. *Filologiya masalalari*, 4(12), 45-53.
2. Allan, K., & Burridge, K. (2006). *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge University Press.
3. Akhmedova, M. (2021). O'zbek va ingliz tillaridagi tabular: chog'ishtirma tahlil. *Til va adabiyot ta'limi*, 5, 78-86.

4. Battistella, E. L. (2017). *Bad Language: Are Some Words Better than Others?* Oxford University Press.
5. Karimov, S. (2019). Internet tilida vulgarizmlar va ularning lingvistik tahlili. *Zamonaviy tilshunoslik masalalari*, 3, 112-120.
6. Mahmudov, N. (2020). O'zbek tilidagi vulgarizmlarning sotsiolingvistik jihatlari. *O'zbek tili va adabiyoti*, 6, 35-42.